

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ТРУДОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

*Рекомендовано Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Харків – 2019

Авторський колектив:

доктор юридичних наук **С. М. Бортник** – передмова, розділ 11, список літератури;
доктор юридичних наук, професор **К. Ю. Мельник** – розділи 1, 2, 4, 9;
доктор юридичних наук, професор **Л. В. Могілевський** – розділи 3, 8;
доктор юридичних наук, професор **С. С. Лукаш** – розділи 5, 6;
доктор юридичних наук, професор **Є. Ю. Подорожній** – розділи 7, 10

Рецензенти:

- М. І. Іншин** – завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;
- С. В. Вишновецька** – завідувач кафедри цивільного права і процесу Національного авіаційного університету, доктор юридичних наук, професор;
- О. В. Москаленко** – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор юридичних наук, професор

Рекомендовано Вченою радою

*Харківського національного університету внутрішніх справ
до використання в освітньому процесі для здобувачів першого рівня
вищої освіти «бакалавр» зі спеціальностей 081 «Право» і 262 «Правоохоронна
діяльність» (протокол № 9 від 30 серпня 2019 р.)*

ПЕРЕДМОВА

Якісне функціонування та розвиток сучасних держав залежать від різних чинників, серед яких особливе місце посідає рівень соціальної безпеки в державі. На останнє вагомий вплив здійснює якість забезпечення державними органами права людини на працю, оскільки праця є основною та неодмінною умовою людського буття, що забезпечує задоволення власних потреб людини та потреб суспільства і держави.

Так, саме незабезпеченість реалізації людиною здатності до праці та належних умов трудової діяльності в кінці XIX – на початку XX ст. стала причиною багатотисячних демонстрацій та страйків у багатьох країнах світу, що значно вплинуло на рівень соціальної безпеки в державах у наведений історичний період.

Колективна боротьба трудящих за свої трудові права змусила керівництво держав почати опікуватися врегулюванням умов праці та вирішенням розбіжностей між робітниками та власниками підприємств. Нині можна констатувати, що світовим співтовариством розроблена достатня нормативна база для забезпечення належної реалізації права людини на працю. Так, право на працю поряд з іншими правами людини закріплено в таких найавторитетніших міжнародних документах, як Загальна декларація прав людини (1948 р.) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.). Відповідно до ч. 1 ст. 23 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття. Стаття 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права передбачає право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується.

В Україні право на працю закріплено в ст. 43 Конституції України, яка проголошує, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Кодекс законів про працю України та інші акти трудового законодавства детально регламентують усі аспекти реалізації права на працю в Україні. Аналіз норм національного законодавства у цій сфері свідчить про те, що вони переважно відповідають відповідним нормам міжнародно-правових актів.

Разом із тим, як свідчить практика, в Україні, незважаючи на належне нормативне закріплення права на працю, часто цим правом складно скористатися у повному обсязі. Це пов'язано, передусім, із невиконанням роботодавцями норм трудового законодавства та неналежною діяльністю уповноважених державних органів з нагляду за дотриманням трудового законодавства.

Досить важливою для належного користування правом на працю є наявність у людини знань у сфері трудового права. Саме на отримання та закріплення

знань у відповідній сфері і спрямоване це видання. Підручник «Трудове право України», що підготовлено колективом учених Харківського національного університету внутрішніх справ, покликаний дати знання особливостей сучасного трудового права України студентам, слухачам і курсантам закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку за спеціальностями «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність», а також юристам-практикам та усім громадянам.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
§ 1. Трудове право як самостійна галузь права	6
§ 2. Предмет трудового права.....	10
2.1. Трудові правовідносини.....	11
2.2. Правовідносини, пов'язані з трудовими.....	16
§ 3. Метод трудового права.....	19
§ 4. Функції трудового права	20
§ 5. Принципи трудового права.....	22
§ 6. Система трудового права.....	27
§ 7. Джерела трудового права	29
§ 8. Суб'єкти трудового права.....	39
<i>Контрольні питання</i>	59
Розділ 2. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ	60
§ 1. Поняття зайнятості та працевлаштування.....	60
§ 2. Гарантії у сфері зайнятості та працевлаштування.....	62
§ 3. Правовий статус суб'єктів, що здійснюють працевлаштування	66
§ 4. Система заходів сприяння зайнятості	71
§ 5. Правовий статус безробітного	80
<i>Контрольні питання</i>	85
Розділ 3. СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ	86
§ 1. Поняття, значення та рівні соціального діалогу.....	86
§ 2. Сторони соціального діалогу.....	89
§ 3. Поняття, юридична природа та значення колективного договору	93
§ 4. Сфера дії колективного договору	95
§ 5. Сторони та зміст колективного договору	97
§ 6. Порядок укладення та реєстрації колективного договору	103
§ 7. Виконання колективного договору.....	108
§ 8. Колективні угоди.....	111
<i>Контрольні питання</i>	113

Розділ 4. ТРУДОВИЙ ДОГОВІР	114
§ 1. Поняття та особливості трудового договору	114
§ 2. Зміст трудового договору	115
§ 3. Види трудового договору	118
§ 4. Укладення трудового договору	126
§ 5. Переведення та переміщення	129
§ 6. Зміна істотних умов праці	131
§ 7. Відсторонення від роботи	132
§ 8. Припинення трудового договору	135
8.1. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника	140
8.2. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця	142
8.3. Розірвання трудового договору на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу ...	154
8.4. Порядок припинення трудового договору	154
Контрольні питання	157
Розділ 5. РОБОЧИЙ ЧАС І ЧАС ВІДПОЧИНКУ	158
§ 1. Поняття і види робочого часу	158
§ 2. Режим та облік робочого часу	165
§ 3. Поняття і види часу відпочинку	168
Контрольні питання	190
Розділ 6. ОПЛАТА ПРАЦІ	191
§ 1. Поняття та структура заробітної плати	191
§ 2. Методи регулювання заробітної плати	196
§ 3. Форми, строки, періодичність і місце виплати заробітної плати	200
§ 4. Системи оплати праці	203
§ 5. Оплата праці при відхиленні від нормальних умов праці	206
§ 6. Гарантійні та компенсаційні виплати	213
Контрольні питання	220
Розділ 7. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ	221
§ 1. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві	221
1.1. Поняття, сутність та методи забезпечення трудової дисципліни	221
1.2. Поняття та види дисциплінарних стягнень	225
1.3. Строки, підстави та порядок застосування дисциплінарних стягнень	229
1.4. Оскарження та зняття дисциплінарних стягнень	235

§ 2. Матеріальна відповідальність сторін трудових правовідносин	237
2.1. Поняття та види матеріальної відповідальності	237
2.2. Підстави та умови матеріальної відповідальності працівників	241
2.3. Види матеріальної відповідальності працівників	245
2.4. Визначення розміру шкоди та порядок її відшкодування	257
2.5. Матеріальна відповідальність роботодавця	261
Контрольні питання	269
Розділ 8. ОХОРОНА ПРАЦІ.....	270
§ 1. Поняття та сутність охорони праці.....	270
§ 2. Права та обов'язки роботодавця у сфері охорони праці	272
§ 3. Права та обов'язки працівника у сфері охорони праці.....	277
§ 4. Охорона праці на важких, небезпечних та шкідливих роботах	280
§ 5. Норми і правила з техніки безпеки і виробничої санітарії.....	287
§ 6. Організація розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій	288
§ 7. Охорона праці окремих категорій працівників	295
§ 8. Нагляд і контроль за дотриманням законодавства про охорону праці	301
Контрольні питання	304
Розділ 9. ТРУДОВІ СПОРИ	305
§ 1. Поняття, причини та види трудових спорів	305
§ 2. Індивідуальні трудові спори	307
§ 3. Колективні трудові спори	315
§ 4. Страйк як засіб вирішення колективного трудового спору	324
Контрольні питання	328
Розділ 10. НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ	329
§ 1. Поняття та особливості нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю	329
§ 2. Органи державного нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю	333
§ 3. Предмет і стадії контрольної діяльності за дотриманням з аконодавства про працю	345
§ 4. Принципи, форми та методи контролю за дотриманням законодавства про працю	347
Контрольні питання	351

Розділ 11. ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	352
§ 1. Працівники поліції як суб'єкти трудового права	352
§ 2. Порядок прийняття, переміщення і просування по службі поліцейських.....	357
§ 3. Особливості правового регулювання умов праці поліцейських.....	363
§ 4. Забезпечення дисципліни праці в органах Національної поліції України.....	371
§ 5. Підстави і порядок припинення служби в органах Національної поліції України.....	379
§ 6. Соціальний захист працівників органів Національної поліції України	387
Контрольні питання	394
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	395
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	401

Трудове право України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; [С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, Л. В. Могилевський та ін.]. – Харків, 2019. – 408 с.

ISBN 978-966-610-165-8

У підручнику висвітлено основні положення сучасного трудового права України та порядку проходження служби в Національній поліції України. Підручник підготовлено на підставі норм чинного національного законодавства й сучасних напрацювань науки трудового права. Авторський колектив підручника становлять учені Харківського національного університету внутрішніх справ. Видання присвячено 25-річчю Харківського національного університету внутрішніх справ.

Для студентів, курсантів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Видання також буде корисним для юристів-практиків та усіх тих, хто цікавиться трудовим правом.

УДК 349.2

Приклад посилання на видання (в цілому) згідно з міжнародними стандартами:
Bortnyk S.M., Melnyk K.Yu., Mohilevskiy L.V., Lukash S.S. and Podorozhnii Ye.Yu., 2019.
Labor Law of Ukraine [Trudove pravo Ukrainy]. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.

Навчальне видання

БОРТНИК Сергій Миколайович
МЕЛЬНИК Костянтин Юрійович
МОГІЛЕВСЬКИЙ Леонід Володимирович та ін.

ТРУДОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

Редагування: *Т. Д. Мельник*
Коригування: *П. О. Білоус*
Внесення правок: *А. О. Зозуля*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля, П. О. Білоус*

Підп. до друку 02.10.2019. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 23,8.
Обл.-вид. арк. 28,98. Тираж 350 пр. Зам. № 2019-26.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.